

**הספר מוקדש לזכרם של תדאוש וולריה פריבק מציליי ומצילי יהודים
נוספים מגיהנום השואה, שבזכותם זכינו לחיים.**

כתיבה והבאה לדפוס: סמדר ויצמן my-story.co.il
דוא"ל: Smadar@my-story.co.il
טלפון נייד: 050-6596019 | טלפון נייד: 04-9880488

עיצוב עטיפה: "סבטה עיצובים" www.sveta.co.il
דוא"ל: info@sveta.co.il
טלפון נייד: 054-7837870 | טלפון נייד: 04-8671331

© כל הזכויות שמורות לאלכס ארנון.
אין לשכפל, להעתיק, לצלם, לתרגם, להקליט, לאחסן במאגר מידע לשדר או לקלוט
בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי
מכל סוג בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת בכתב.

כל הנכתב הוא על פי סיפורו של אלכס ארנון, על דעת המספר ובאחריותו בלבד.

אודיסיאה של חסד והצלה

אלכס בן 16, 1957

אלכסנדר ארנון אוטוביוגרפיה

”בשביל חסד העולם מתקיים” רש”י

תוכן

5	ילדות במלחמה	פרק 1:
14	חזרה לעם היהודי - בית הילדים בקרקוב	פרק 2:
25	נפרדים מבית הילדים ועוזבים למדינת ישראל	פרק 3:
32	ארץ ישראל - מגיעים לקיבוץ נווה איתן	פרק 4:
38	ישראל ארנון - בן דוד מתל אביב	פרק 5:
41	עוזב את הקיבוץ	פרק 6:
45	חיים אזרחיים - עבודה ולימודים	פרק 7:
49	נישואים ולידתו של אמיר	פרק 8:
52	מלחמת ששת הימים - מילואים	פרק 9:
54	החיים נמשכים - לידת בנים נוספים	פרק 10:
57	תאונה ונכות	פרק 11:
62	הילדים	פרק 12:
65	שבתון בפילדלפיה / אמיר מתגייס	פרק 13:
67	מגורים / גירושים / בת זוג חדשה	פרק 14:
71	יציאה לגמלאות	פרק 15:
73	המשפחה שלי בניו יורק	פרק 16:
75	ילדי קראקוב	פרק 17:
78	חסידי אומות העולם / פגישה מחודשת / חזרה לפולין	פרק 18:
88	סיכום - הרהורים ומסקנות	פרק 19:
94	נספחים	פרק 20:

1

ילדות במלחמה

עטוף קיבלה אותי האם המאמצת לידיה. הייתי בן חודש. "ולריה שמרי עליו, מקווים שנחזור במהרה. אנו הולכים למקום האיסוף לפי הוראה של הגרמנים. בינתיים טפלי בו את". אימא מסרה אותי לידי אמי המאמצת ולריה (Waleria), בזהירות, מוסרת אוצר היקר לה מכל. "אשמור עליו ואטפל בו, אבל אולי גם אתם תישארו, אל תלכו. האם מישהו ירגיש שלא הגעתם?" הציעה ולריה ללא היסוס. היא הכירה את הורי ואת אחי. ולריה התפעלה מיופיו של אלכס התינוק, בנו של רופא השיניים, אצלו נהגה לקבל טיפול מסור וטוב. כאשר ראתה את התינוק המופלא שנולד נמשכה אליו לשעשע אותו.

"תדיאוש" (Tadeusz) אמרה לבעלה "תראה איזה תינוק מתוק", אימצה

אותי אל חיקה, ובעלה נענה בשתיקה שבהסכמה. וכך נשארתי עמה וניצלתי. "אנחנו נלך יחד עם ירז'יק (אחי הבכור), כנראה ישחררו אותנו כעבור מספר ימים, אלא מה יעשו אתנו?" ענו הורי בבטחה. ואבא הוסיף עוד "אני גם יודע גרמנית זה יכול לעזור לי, יש לי שפה איתם".

אבא - אדק (אדוארד) קלבר

העיפו מבט אחרון בתינוק הרך והלכו. התכנסתי בזרועותיה של אמי המאמצת שאימצה אותי לליבה, ולא ידעה כשם שהורי לא ידעו שהייתה זו הפעם האחרונה

שראו אותי. נקפו שעות וימים, איש מהם לא חזר לבקש אותי. אילו ידעו שהם בסכנת חיים, אולי לא היו הולכים אלא נענים להצעתה של אמי המאמצת מסתתרים גם הם וניצלים?

באחד הימים הגיעו מן הכפר הסמוך שמועות. גברת פריבק (Paribek) אמרו האנשים בכפר "מה לא שמעת? ירו ביהודים הרגו את כולם". במשפחת פריבק סערו הרוחות. אמי הייתה נסערת כשספרה זאת לבני המשפחה. ולריה הייתה אישה יפה ואצילית, פנימיותה הקרינה על המראה החיצוני. בתמונה שנותרה אצלי מצעירותה היא נראית לבושת מעיל פרווה שהחמיאה לגזרתה, כובע לראשה, חיוך קטן על שפתיה, עצמות לחיים בולטות מעט, מצח רחב ועיניים בהן מבט רך וטוב. אף אני מצולם עמה כילדה (כך הסתירה את זהותי מפני עיניים שלא היו אמורות לדעת מי אני). חבוש כובע פרווה המונח על שיער ארוך הגולש אל הצוואר. לבשתי מעיל פרווה וכפפות צמר על ידי. איני מחייך אלא מביט במבט רציני אל הצלם ונצמד אל אמי.

משפחתה של אימא (חנה) התגוררה בטרמבובלה. אבא למד רפואת שיניים בווינה וב- Warszawa. הוא התגלגל לטרמבובלה ושם הקים מרפאה. כעבור זמן הכיר את אימא חנה והם נישאו.

ניתן לשער שביקש את ידה מהוריה כנהוג באותם ימים. ואיזה יהודי יתנגד לבקשת בתו להינשא לרופא שיניים? הרי לך יהודי משכיל שיוכל לפרנס את משפחתו (כאז כן היום). העמידו חופה וקידושין האורחים נאספו, הרב בירך

אימא - חנה קלבר לבית רינטל

וערך את הטקס. אימא בשמלת כלה ארוכה חיוך חביב על פניה. שיער קצר עוטר את ראשה, היא מיישרת מבט אל המצלמה. אבא בחליפה ועניבה מצולם כשהוא מפנה את פניו מעט בפרופיל. במבט מהורהר מביט קדימה. כעבור זמן בשנת 1935 נולד אחי הבכור י'זה. לאחר שש שנים נולדתי אני. מעט מאוד זמן שהיתי במחיצתם מאז לידתי ועד שנרצחו. י'זה גדל בנעימים אימא טיפלה בו כשם שטיפלו באותם ימים בתינוקות. הוא הוכנס בברית אברהם אבינו וכך הצטרף אל הקהילה היהודית, והפך לילד ככל ילדי היהודים, שיחק עם חבריו וגדל בנעימים. ילדות רגילה מאוד. אני משפשף את עיני כלא מאמין, הנה אימא מברכת על הנרות מולה שני פמוטים ונרות שבת זוהרים והיא מבקשת מריבון של עולם שישמור ויברך את משפחתה. על השולחן מפה חגיגית ואבא מברך "ויהי ביום השישי ויכולו השמים והארץ וכל צבאם ויברך אלוהים את היום השביעי ויקדש אותו..." וכך הוא ממשיך ומקדש עם כוס היין בידו, מברך את ברכת המזון ועוד רגע יעלו

לשולחן מאכלי השבת, גפילטע פיש, מרק זך עם פרפרלך (אטריות) תוצרת בית, קוגל מאטריות ולבסוף הקומפוט (לפתן).

ריח המאכלים עולה באפי. תמונות עוברות והנה אני רואה גם את ראש השנה וליל הסדר. המצות על השולחן וצלחת הסדר.

סבא וסבתא הורי ואחי כולם בבגדי חג מסביב לשולחן קוראים בהגדה ומזמרים את שירי החג. "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?" שואל אחי. אני רואה את יום הכיפור. צמים ומחכים לרדת החשכה לגמר הצום. אני רוצה לשאול עוד שאלות כי הרבה איני יודע עליהם. והנה חשכה הכול נגוז נגמר החלום.

את הדברים הבאים אני משער, איני זוכר הרי הייתי תינוק, רק נולדתי. אימא חנה (אנה)

אימא, חנה, ביום נישואיה

לבית רינטל ואבא אדק (אדוארד) קלבר נתנו לי את שמי אלכסנדר.

גרמניה פלשה לברית המועצות (עם פרוץ מלחמת העולם השנייה פלשו גרמניה וברית המועצות לפולין וחלקו אותה ביניהן לפי הסכם ריבנטרופ - מולוטוב. מחוז טרנופול סופח לאוקרינה בברית המועצות).

העולם סער, מלחמה בעולם, גרמניה שלטה על חלק מפולין, רוב היהודים נכלאו בגטאות ובעיצומם של האירועים הקשים - שואת יהודי אירופה - נולדתי בטרמבובלה (שייכת היום לאוקרינה - Trembowla), מחוז טרנופול (בין 1918 למלחמת העולם השנייה השתייך לפולין. 40% מתושבי המחוז

היו פולנים, 40% - יהודים ו-20% (אוקראינים) בפולין, 15 ביוני 1941, זמן קצר לפני פלישת גרמניה לרוסיה וכיבוש החלק של פולין שהיה בידי ברית המועצות.

קרבות קשים עוד נכוננו עד שהצבא האדום יצליח להדוף את הגרמנים. יהיו עוד ימים קשים מאוד וקרבות עקובים מדם בהם ימותו מיליוני בני אדם ואחרים יסבלו קשות.

אולי בדיעבד ולריה התחרטה שלא "לחצה" יותר על הורי להסתתר אצלה. שלוש משפחות יהודיות הסתתרו בביתה, אפשר היה להוסיף עוד אחת. אבל מי חשב שכך יהיה? בקושי נראו גרמנים כלשהם, זה היה זמן קצר לאחר שכבשו את אוקראינה וכבר יאספו את האנשים וירצחו אותם? במקרה הרע חשבה יאסרו מאחורי גדרות תיל במחנות, אבל לרצוח אותם? למחרת שבו בני הבית לפקוד את בור הניקוז שמתחת לרפת כפי שעשו מזמן לזמן מאותה האקציה ואילך, הביאו אוכל ודאגו לצרכים נוספים של המסתתרים. היו שם אנשים מבוגרים וגם נערה בת ארבע עשרה. הם יכלו למסור ליושבי הבור את הידיעות הקשות האחרונות: רוב יהודי טרמבובלה נרצחו.

את התגובות לא יכלה אמי (ולריה) לשכוח. חלקם החלו לבכות ללא קול (היה עליהם לשמור על השקט). חלקם ישבו בוהים ללא תנועה. היו להם כנראה קרובי משפחה. הם נותרו בחיים אך עדיין לא ידעו מה יהיה סופם. הבור הקטן והמצחין היה כעת כל עולמם. המקום אפל וצפוף מאוד. לא הייתה להם יכולת לנוע, ספק אם אפשר למתוח את האיברים. אמנם משפחת פריבק דאגה כמעט לכל מחסורם ככל שהיה לאל ידיה לתת ולעזור. האוויר היה מחניק, הם לא ראו את אור היום. אולי בלילה היו יוצאים לחלץ את עצמותיהם? מי יודע כיצד עשו את צרכיהם?

אולי כדאי בכל זאת לצאת מכאן, עברו מחשבות בראשם, אבל לאן? בכל מקום שרק יראו את עצמם יתכן שיתגלו על ידי גרמנים או משתפי פעולה, מלשינים מבין האוקראינים, שישמחו מאוד לקבל איזה שק קמח עבור מסירת כמה יהודונים לידי הנאצים. האוקראינים עצמם היו אנטישמים וחדורי שנאה אלינו היהודים. גם אי אפשר להתגלות כי הרי מסכנים בכך את משפחת פריבק שבניה מסכנים את חייהם למענם. כמה מדליי החלב היו נשארים ברפת ובדרך מסתורית נעלמים. הם היו מגיעים אל המסתתרים. בעת האכלת בעלי החיים והחזירים היה גם אוכל מוברח אל מקום המסתור. משפחת פריבק הסתירה והאכילה כמה משפחות בעת ובעונה אחת. היום אני מבין איזה סיכון גדול הם נטלו על עצמם בכך שאימצו אותי וגם עזרו למשפחות נוספות. הרוח החיה בסיפור ההצלה הזו הייתה ולריה. היא לא נלתה לסייע במשך כל שנות המלחמה. השקיעה הרבה מאמצים בעזרה ליהודים שהצילה. הייתה נוסעת ברכבות לטרנופול כדי למכור חמאה ותוצרת אחרת כדי להשיג כסף ותעודות ליושבי הבור ברפת. היא ראתה בזה יעוד ומטרה בחיים.

התינוק הרך גדל. הודות לטיפול המסור התפתחתי בצורה טובה ונורמלית. זכיתי לחום ואהבה מצד ולריה ותדיאוש שהיו לי הורים לכל דבר. אמי (ולריה) הפקידה אותי לעיתים לשמירה בידי אחותי לודוויגה (לושי), היא השתעשעה עמי ואליה היו מצטרפים גם שני אחי ארתור ורישארד

**אלכס בבית הוריו:
ולריה ותדיאוש פריבק**
Paribek

(רישיק). הם היו בגילאי 6, 8,
11. מלחמה מתנהלת בעולם
ואני גדל לי בשקט ובשלווה
אצל משפחת איכרים טובה
וחמה.

הייתי מסתובב בין הפרות,
השדות, הכלבים התרנגולות
והחזירים. בשדות היו גידולי
ירקות. תפוחי אדמה, כרוב, גזר
לא חסרו בבית. אני ילד מתרוצץ
לי במרחבים נהנה מהחופש,
ילד מפונק בן זקונים מטופל
ונערץ על הכול. בימי ראשון
היינו לובשים את מיטב בגדינו
וצועדים לכנסיה.

אלכס והאם ולריה פריבק

לבוש בבגדים חגיגיים הייתי

הולך עימם ידי נתונה בידם. לבוש כדרך הבנות - בשמלות.
רק לאחר המלחמה הסירו מעלי את בגדי הבנות והתחלתי להתלבש
ולהיראות כמו כל הבנים. היינו מברכים לשלום את שכנינו ואנשי המקום,
שהיו עושים גם הם דרכם לכנסיה. הכומר היה נושא את דרשתו כשכולם
מביטים בו ביראת כבוד ושותים בצמא את דבריו. הצלוב היה מציץ אלי
מן התמונות שעל הקירות וגם אמו וקדושים אחרים. ההורים היו שקועים
בתפילה, הצלב היה תלוי על צווארה של אימא. היא הייתה מתפללת
בדבקות ומצטלבת. אימא הייתה קתולית אדוקה וספגה את הדת בבית

ובבית הספר, במנזר. האוקראינים הם נוצרים פרבוסלבים והורי היו קתולים. אבא היה משפטן, נוטריון. שניהם, אימא ואבא, אנשים אצילי נפש. אולי עצם דבקוּתה הדתית של אימא תרמה להכרתה שחייבים לעזור לנרדפים. לא ידעתי עד שנת 1947 שאיני שייך אליהם.

אלכס על "אופנוע"

לא ידעתי בכלל מי הם היהודים ויהדות מהי. אבא ראה בהליכה לכנסייה ובשמירת הדת מטרד. בשבילו הדת לא הייתה משמעותית, אבל לאימא זה היה מאוד חשוב ולכן כדי לכבדה ולמענה היה מצטרף אליה לכנסיה, משתתף בטקסים ובתפילות.

"איזו ילדה יפה" אמר הגרמני,

"מה שמך?"

לא יודע אם ענית.

היה לי שיער ארוך שגלש על כתפי.

הגרמני לא יכול היה לשער שאני בן ועוד נימול כדרך היהודים.

הוא שוחח ושיחק אתי מדי פעם.

"לושינקה (כך כינו אותי) בואי הביתה" קראה לי אימא ולריה. תמיד היא הייתה בסביבה ושמרה שהגרמני לא ישתעשע אתי יתר על המידה, כדי שלא יגלה חלילה את סודי. ביישוב היו גרמנים ששיכנו אותם אצל התושבים,

שנאלצו להסכים לכך בעל כורחם.

המלחמה הסתיימה.

מזרח אירופה עד מזרח גרמניה נותרה בחסות ברית המועצות.

הצבא האדום הסובייטי הדף את הצבא הגרמני עד שגרמניה נכנעה לבנות הברית במאי 1945. המשפחה עקרה לאזור שלזיה, לשם הגיעו פולנים שחזרו משטחי ברית המועצות לפולין, אליה סופחה מרבית שטחה של שלזיה. היה זה אזור בו התגוררו גרמנים. רבים מהגרמנים העדיפו להתפנות ולחזור למולדתם. בתים רבים נותרו ריקים.

הרכבת עצרה. ירדנו כולנו, כל אחד מאתנו אחז בצרור או במזוודה וכך עברנו למחוז מגורנו החדש. בית גדול שדייריו הגרמנים נטשו אותו ניצב במקום. הוא היה גדול מידות, לי הוא נראה כארמון. היו בו שתי קומות. בקומה התחתונה אורות בהן היו סוסים, כאילו חיכו רק לנו.

הבית היה עשוי מעץ ולמעלה היו כמה וכמה חדרי שינה.

אבא שימש כנוטריון ציבורי בבית המשפט, אימא הייתה עקרת בית ויחד עם זאת מצאה לה גם פרנסה נוספת במשק חקלאי קטן שפיתחה. היא גידלה עז, חזיר וטפחה גינה בה צמחו תפוחי אדמה, גזר, עגבניות, תות שדה ועוד. בחצר היה גם עץ תפוח מוזהב ואגסים. החיים התנהלו על מי מנוחות. בפולין שלאחר המלחמה ובתקופת השלטון הקומוניסטי לא הייתה אבטלה ואיש לא היה רעב ללחם. כולם חיו חיים צנועים.

“לֶשֶׁק, אתה תצטרך ללמוד בגן הילדים” אמרה אימא. ואבא הוסיף, “בשנה הבאה כבר תהיה ילד גדול ותלך ללמוד בבית הספר”, כשהוא מלטף את ראשי בחיבה.

2

חזרה לעם היהודי בית הילדים בקרקוב

השנה 1947. שני הגברים שהופיעו בפתח ביתנו לא עניינו אותי בכלל. אני זוכר שהיו מבוגרים חובשי מגבעות לבושי מעילים ארוכים כנהוג באותם ימים.

“באנו לקחת את הילד ... עליך למסור לנו אותו ... הוא יהודי”
לא הבנתי כלל שמדובר בי. מדבריהם לא הבנתי אף מילה.
ראיתי את אימא ואבא קופאים על מקומם. אימא נראתה לי כמשותקת.
הבנתי שדבר מה נורא מתרחש. ועוד לא עלתה אפילו קצה של מחשבה
שבאים לקחתני, לקרוע אותי ממשפחתי האהובה.
“אבל למה?” אימא ניסתה להבין.

העובדים וילדי בית הילדים בקרקוב

”מה רע לו כאן?”

”הוא לא שייך לכם ... קיבלתם אותו רק למשמרת ... בית המשפט קבע

שאינכם יכולים להמשיך להחזיק בו, זה כבר ידוע לכם.

הוא חייב לחזור לחיק עמו ... הסבא והסבתא בארצות הברית דורשים

שיוחזר אליהם”, הסביר בקול פסקני וחד משמעי אחד מהם.

”ובכל מקרה לא אימצתם אותו באופן רשמי; אין לכם מסמכי אימוץ”, הוסיף

השני, כשנימת קולו מעידה על כך שאין בכלל על מה להתווכח.

עדיין לא הבנתי במה מדובר.

”ולהיכן אתם עכשיו לוקחים אותו?”

הצליחה אימא ההמומה להוציא מפיה כמה מילים.

”לקרקוב, הוא יהיה בבית ילדים ושם ידאגו לו”.

קולו של האיש הביע קוצר רוח.

הוא הגיע כדי להוציא אותי מידי משפחה פולנית-נוצרית ולהחזיר אותי

לעם היהודי. זמנו לא היה בידו לוויכוחים והסברים.
היה ברור להם שצריך לגאול אותי מידי הפולנים. זו הייתה מטרת השליחות.
כמובן שאיש לא שאל אותי אם אני מעוניין בגאולה הזאת.
מה ילד קטן בכלל מבין.
נשיקה אחרונה, חיבוקים, דמעות פרידה ואני בקושי קולט שכבר אינני
שייך למשפחת פריבק. לוקחים אותי.
אני נתון בין השניים, הנוטלים בידם את צרור בגדי ואולי עוד דברים נוספים
שאימא צררה לי ועלי ללכת עימם, בלי דיבורים מיותרים.
ליבי זועק אני רוצה את אימא ואבא, אבל בחושי המחודדים הבנתי שעלי
ללכת עם האנשים בלי שום התנגדויות ועדיין איני קולט מה קורה.
מדוע לקחו אותי, לאן? אולי כבר הבנתי שאינני ממש בן משפחה.
איש לא חס עלי, לא הסביר, לא עברתי תהליך ושלבים כלשהם.
פשוט יום אחד נעקרת וּבמשנהו כבר הייתי במקום אחר.
היום בדיעבד אני סבור שסבא וסבתא הורי אמי ידעו על כך שנמסרתי
למשפחת פריבק וכך ניצלו חיי. סבי וסבתי יצאו מפולין בשנת 1938 והיגרו
לארצות הברית. איתם היגרו עוד שני אחים ואחות. אולי ידעו על משפחת
פריבק ודיווחו לג'וינט.
שני גברתנים שנראו כעין ג'ימס בונד, חבושי מגבעות ומעילים ארוכים
מוליכים אותי בתווך ביניהם, ילד עם צרור ביד.
לילה, אני ברכבת. רעש הרכבת הדוהרת על הפסים נשמע באוזני.
מדוע, לאן, מה הלאה? איש לא הסביר לי. הייתה שתיקה.
לא חשבתי להתנגד וגם לא זכור שביקשתי לדעת. אולי הבנתי שאין מה
לשאול. את שארית הלילה ביליתי בביתו של אחד האנשים שהיו עמי.
למחרת בבוקר הייתי בבית הילדים בקרקוב.

בית הילדים

פני המטפלת היו חביבות וחיוך על פניה "לשק קלבר (כבר לא הייתי פריבק), ברוך בואך אלינו בוא תכיר את חבריך לחדר". הלכתי בעקבותיה. ראשי היה מרוקן. לא ידעתי מהו המקום אליו הגעתי ומה עומד לפני. כאמור לא הבנתי היכן אני נמצא ומדוע. בחדר היו עוד שלושה ילדים. שנים מהם יהודים ואחד פולני. בבית הילדים היו גם יתומים וחסרי בית פולנים. השם אלכס גם הוא חזר אלי. כך קראו לי, אבל עד היום חברי מבית הילדים קוראים לי לשק. "תכירו זה לשק, שנקרא גם אלכסנדר" פנתה אל הילדים. "הוא יהיה מעתה חבר שלכם לחדר קבלו אותו יפה". נימת קולה הייתה חביבה. "זאת היא המיטה שלך וכאן יש לך מקום בארון לבגדים" הסבירה לי. "רישרד, הפנתה מבטה לאחד הילדים "תדאג ללשק, תהיה חבר שלו". פנתה והלכה. זהו אתמול עוד הייתי בבית הורי ילד ככל הילדים. נזרקתי בחטף אל בית הילדים בקרקוב. שותף לחדר של עוד ילדים זרים לי. מעתה עלי להסתדר איתם. כך נותקתי פעם שנייה מעולמי הקודם. בפעם הראשונה הייתי תינוק בן יומו ולא ידעתי דבר. בפעם השנייה הייתי ילד אמנם, אבל כבר הבנתי והייתי מודע לקורה סביבי. בוקר. מתעוררים, קמים, מתארגנים, מתלבשים, הולכים לחדר האוכל צריך למחר לאכול, אחרי זה הולכים לבית הספר ללמוד. הרבה ילדים, חדר האוכל הומה. כולם נראו לי גדולים, אני בין הצעירים. אף אחד לא דיבר אתי. אין מה לדבר, אין מה לשאול. אני מבין שאני צריך לעשות מה שהאחרים עושים. "בחג המולד, בחופש הגדול ובפסחא תגיע אחותך לקחת אותך לבית המשפחה" אמרה לי המטפלת. אז חגים וחופשות - יש למה לחכות. את כל געגועי למשפחה ורצוני לחזור אליהם כיוונתי לזמן הזה. ציפיותיי

**עם אבא, אימא האחים והאחיות בזמן חופשה מבית הילדים
אלכס משמאל מחבק את זרועה של אמו**

לא היו לשווא. בשמחה וברצון הלכתי עם אחותי. אחזתי בידה עד לרכבת ויחד נסענו לבית פריבק. בהתרגשות רצתי אל אימא שאספה אותי אליה. שוב הייתי בזרועותיה, חבוק בידי אבא והאחים נושם שוב את הבית. רצתי בשמחה ובתחושת חופש אל השדה ואל בעלי החיים, הסוסים, הפרות, החזירים. בלילה הלכנו לכנסיה. חזרתי לתפילות, לדרשת הכומר לשכנים ולילדיהם.

בבית הילדים בינתיים המשכתי בחיי השגרה של המוסד. "ערך האדם היא עבודתו, ילד יהודי צריך לכבד ולהעריך שניתנה לו אפשרות להשתתף בניסיון השווינוני החדש". אלה היו מסרים וסיסמאות של המשטר הקומוניסטי שטרחו להעביר לנו באמצעות החינוך.

”האם תישאר בבית הילדים“? שאל המראיין את הילד ששמו אדם אשר משפחה קתולית מדרווחוביץ אמצה אותו וכך ניצל.

”לא, לא אשאר“ מיהר אדם לענות.

”למה“?

”כי כאן זה רק יהודים“ קולו היה מתוח.

”אבל גם אתה יהודי“.

”לא“, קפץ כנשוך נחש וצעק תוך כדי שהוא מכה במראיין.

”אני קתולי, לא יהודי אני מאמין בישו“.

היו ילדים שהגיבו בתוקפנות להוצאתם מחיק המשפחה המאמצת והבאתם לבית הילדים. היו משפחות וסביבה שיחסם ליהודים היה רווי שנאה (דבר שלא היה במשפחתי). ילד ששמע הערות ודיבורים אנטישמיים, כשחי באותה סביבה כאחד משלהם, לא יכול היה לקבל את העובדה שגם הוא שייך לעם הנחות הזה ובכל כוחו ניסה להתכחש. אדם, שוב ושוב עם דמעות בעיניים ניסה להסביר ”אני לא רוצה להיות פה, אני לא יהודי“.

”אף אחד לא אוסר עליך להאמין בישו, אתה יכול להאמין במה שתרצה זו זכותך“, המנהל הסביר לו בצורה חביבה ובמאור פנים. נודע לי לאחר זמן שאדם עלה לארץ, היה חייל בצה”ל וגם הגיע לדרגת פיקוד גבוהה. היו ילדים שסבלו ממחסור באוכל בזמן המלחמה; אספו אותם מהרחובות. היו בהם שהחביאו לחם. היו ילדים שבכו ורצו לחזור למשפחה המאמצת, והיו גם ילדים שברחו מבית הילדים. כך עברו השנים.

אני כבר בן שבע ושמונה ותשע. הייתי חוזר לחופשות אל הורי. אבל כבר ידעתי שיש הבדל ביני לבינם. השכנים גם הם ידעו. כל עוד הייתי הילד הצעיר של משפחת פריבק קיבלו אותי כילד כמו כל הילדים, אבל יהודי

זה כבר משהו אחר. לא העריצו את היהודים באותה עת בפולין, גם לא לאחר השואה. שוב ושוב הזכירו להם שהם לא רצויים. שילכו לארץ שלהם כלומר למדינת ישראל שכבר קמה באותה תקופה או לכל מקום אחר על פני הגלובוס, רק לא בפולין. "אתה יהודי, מה אתה עושה כאן" שמעתי את הדוור זורק לעברי בעת שבאתי לחופשות בכפר.

"יהודי, לך מכאן" אמרו אחרים.

"מציקים לי כאן", התלוננתי באוזני הורי סיפרתי להם על ההערות האנטישמיות ששמעתי". ההורים העירו וגערו בי שפגע בי. אבל התחושה שאני אחר כבר הייתה ברורה לי. לעיתים עברתי על ההערות לסדר היום. התעלמתי. אי אפשר כל הזמן להתלונן. המשפחה המשיכה לקבל אותי בשמחה ובחיבוק גדול בכל פעם שהגעתי לביקור. בבית הילדים למדנו בשעות הבוקר. כולנו היינו שווים לא היה הבדל בין יהודים לפולנים. לא היו פערים וקיפוח. לאחר החזרה מבית הספר היינו מבליים ומשחקים בחצר הגדולה. לפעמים עבדנו בגינה בה גידלו מעט ירקות. במגרש הכדורגל שיחקנו כשאנו מתחרים זה בזה או סתם מגלגלים ובוועטים בכדור להנאתנו. מדריכה שהייתה מורה ומחנכת נכחה בכיתת הכנת השיעורים. ככל התלמידים בעולם היו גם לנו שיעורי בית. בסבלנות רבה וברצון עזרה לנו המורה. יכולנו לשאול, להתייעץ ולבקש הסבר. תמיד נתנה לנו ביד רחבה ובאהבה. קיבלנו את כל השירותים והצרכים, אבל זה היה עדיין בית ילדים ולא משפחתי החמה והאוהבת. התנאים הפיסיים היו טובים. בית הילדים היה גדול ומרווח. הסתבר שקודם לכן היה בית ילדים אחר שלא ענה על הצרכים והתנאים בו לא היו מספקים. לבסוף נמצא בית אחר מתאים יותר, אפשר היה לספק את צרכי הילדים.

אוכל לא חסר. תמיד היו בגדינו מכובסים ונקיים. הייתה הסקה, לא סבלנו

מקור בחורף הפולני הקר. בחצר הגדולה היו שיחים וירק. החינוך כוון לכך שנהיה עצמאיים ושנשמור על כושר פיס. את החגים הנוצריים וגם היהודיים לא ציינו בבית הילדים, כשם שלא ציינו בפולין. מדיניות השלטון הקומוניסטי הייתה לחגוג רק את חגי המדינה.

ב"צופים" בקרקוב

הם היו נגד כל דת ולא חשוב מהי. בבית הילדים איש לא השמיע הערות אנטישמיות. המשטר הקומוניסטי ראה בזה עבירה והיה חוק שאסר זאת. הייתה

הקפדה רבה על החוק הזה. אבל זה לא מנע מהאחרים בחברה הפולנית להשמיע הערות כאלה. בבית הספר הטכנולוגי בו למדתי היו הערות על מוצאי היהודי. הפולנים זיהו יהודי ללא כל בעיה ובדרך כלל לא טעו. היה לנו מראה שונה, הם חשו בנו וזיהו אותנו, זה היה משהו באוויר. מנהל הבית וייסברוד היה יהודי. התברר לי במשך השנים שהיה גם קומוניסט "שרוף". אני זוכר אותו היטב, לעיתים קרובות היה משוחח אתנו. זכורה לי גם המורה לידיש, גיטה שינדלר היה שמה אם זיכרוני אינו מטעה אותי. גם למדנו עברית. המורה ראתה בזה יעוד, ומשימת חייה הייתה שנלמד את השפה הזאת. אני לא התלהבתי, בלשון המעטה, והשתדלתי שלא ללכת לשיעורים הללו. לא היה לי רקע יהודי, לא גדלתי באווירה יהודית וכאמור זה לא

היה כבוד גדול להיות יהודי. בדיעבד צר לי שלא למדתי את שפת היידיש. המורה גיטה והמנהל וייסברוד עלו לארץ, שניהם כבר אינם בין בחיים. למדתי בבית ספר היסודי עד כיתה ו'. א'-ו' היו כיתות בית הספר היסודי. לאחר מכן התחלתי ללמוד בבית הספר הטכנולוגי במגמת חשמל. כל אחד יכול היה לבחור את המגמה המתאימה לו. היו בינינו שבחרו מגמת בניין, כימיה ועוד. כך עברו השנים. הימים זרמו. השתלבתי בסדר היום הברור, לא היה לי זמן להרהורים. בערב הייתי עייף מאוד הייתי שוקע בשינה די מהר. לא העסקתי את עצמי במחשבות ולא היה לי פנאי לשאלות. קיבלתי את המציאות כפי שהיא. אולי באינטואיציה של ילד הבנתי שמוטב כך כדי לשרוד ולהמשיך לחיות. לא שאלתי את חברי לחדר מאין באו ומה עברו, הם לא סיפרו. לא עסקנו בעבר. יתכן שחשנו שמוטב כך. צריך לחיות את ההווה. גם המבוגרים שטיפלו בנו במסירות ובאהבה לא שאלו ולא דיברו. הייתה דאגה שנקבל את כל צרכנו. היה רצון כן לשקם אותנו. מוטב לא לדבר, לשכוח, לא לחטט בפצעים. זאת הייתה הדרך החינוכית והראיה הפסיכולוגית של מצוקות הנפש באותם ימים. גם במשפחה לא דיברו אתי על העבר ולא גילו לי דבר. גם לא שאלתי. עד שנות השישים שבעים לא ידעתי כמעט כלום. גם כשאימא הגיעה לביקור בארץ בשנת 1989 בעקבות הזמנה שלי, לא דיברנו יותר מדי. מסרה לי מעט אינפורמציה, לא מעבר לזה. אימא מסרה עדות כתובה לנוטריון בפולין ושלחה לי אותה. היה יותר נוח לכתוב ולהשאיר עדות בכתובים, אבל לדבר ולספר זה כבר עניין אחר.

סיימתי את בית הספר היסודי. התחלתי ללמוד בבית ספק טכני לחשמל. הערות אנטישמיות לא חסרו שם מצד הפולנים. "יזראליטה, לך לישראל.

מה אתה עושה פה? מילים אלו נאלצתי לשמוע לעיתים קרובות.

אחותי סיימה את לימודיה בתחום הכימיה והביולוגיה באוניברסיטה בביצגושץ. היא החלה להשתעל ולירוק דם. נראתה חיוורת וחולה מאוד. תשובת הבדיקות לא היו מעודדות, לושי חלתה בשחפת. זאת הייתה מחלה שבעולם המערבי המתקדם כבר עברה מהעולם, מאז הייתה קיימת תרופת הפלא אנטיביוטיקה. לא כן בפולין באותם ימים. לשם לא הגיעו כל הטיפולים החדשניים והתרופות המתקדמות. אלמלא הייתה מקבלת את התרופות המתאימות הייתה נדונה אחותי להגיע לקיצה, כשם שקרה עם החולים שחלו לפני היות התרופה. בצר לה פנתה אימא לאותם אנשים שהצילה בזמן המלחמה. הם כבר התגוררו בארה"ב ובקנדה, אבל נשמרו איתם קשרים. ואכן הם מיהרו לשלוח את התרופות וכך ניצלו חייה של לושי. מי שעושה חסדים ומסייע לאחרים מקבל תמורה על כך במוקדם או מאוחר. מכל מקום בשעה שאימא הצילה אותם היא לא עשתה זאת מתוך מחשבה לקבל תמורה בחזרה.

פאניה (גברת) צגלסקי (רינטל) חנקה שינתה את שם המשפחה שישמע פחות יהודי ויותר פולני זה היה יותר בטוח בפולין. היא ובעלה הגיעו באחד הימים לבית הילדים, היא הציגה את עצמה כסטודנטית לרפואה. הייתה קירבת משפחה בינה ובין משפחת של אמי הביולוגית. לאחר מכן הפכה לרופאת אף אוזן וגרון ובעלה היה לרופא כירורג. היא הודיעה שקרובת משפחה מניו יורק תגיע לבקר אותי. אותה קרובה חיה שם עם סבא וסבתא שלי. אכן אפשר היה לחשוב שהם החלו לגלות עניין בנכד שלהם. עד מהרה התברר שלא כך היה. הקוזינה לונקה (דודתה של אמי) הגיעה לביקור. נפגשנו. היא הושיטה לי קורקינט במתנה, ואני הודיתי לה במבוכה. כמו

כן הוסיפה ונתנה לי חמישים דולר "מתנה מסבא וסבתא שלך". כחצי שעה ספרה לי סיפור שפרטיו אינם זכורים לי. אמרה "שלום" ונעלמה. יותר לא ראיתיה. אופני מרוץ טובים נקנו בכסף שקיבלתי. התברר שבעת שלקחו אותי מהמשפחה שלי הפולנית הצהירו אלה שלקחו אותי שהם רוצים להעביר אותי למשפחה שלי בארצות הברית. בינתיים נותק הקשר בין הג'וינט שטיפל בילדים היהודים הניצולים לבין הפולנים. אבל המשפחה בניו יורק גם לא עשתה מאמצים כלשהם להביא אותי אליהם, גם לא טרחו לשמור אתי על קשרים. הם היו אנשים קשי יום. היה להם עסק הקשור בניקיון בתים, חלונות ועוד. יתכן שלא יכלו להביא אותי אליהם. נותרה שם בת שהתחתנה עם רופא שיניים והיא עדיין חיה. יש לה שני בנים גם הם רופאי שיניים. אין לי קשר איתם. בשנת 1947 הביאו אותי לבית הילדים. בשנת 1957 עליתי ארצה. עשר שנים שהיתי במוסד בקרקוב.

יאנוש קורצ'אק - על ילדים ועל מחנכים

הילד הוא אדם. צריך לכבד את האדם הטוב ואת האדם הרע. אם תכבד את הילד הטוב, הוא יעזור לך. אם תכבד את הילד הרע, הוא לא יהיה רע. אסור למחנך לומר: "קראתי הרבה ספרים על ילדים, אני כבר יודע". על ילד אפשר "לקרוא" פעם אחת, שנייה, שלישית, עשירית, וגם אז אנחנו לא יודעים הרבה, כי הילד הוא עולם גדול ורחב. ילד אחד הוא עולם גדול אחד. שני ילדים - שלושה עולמות: עולם אחד לכל ילד ועולם שלישי של שני הילדים ביחד. שלושה ילדים הם שבעה עולמות. בכל עולם יש שמחה ועצב, חברים ומשפחה, משחקים ומלחמות קטנות. כאשר יש עשרה או עשרים ילדים, הם ביחד כל כך הרבה עולמות.

מתוך "איך לאהוב ילדים", יאנוש קורצ'אק

3

נפרדים מבית הילדים ועוזבים למדינת ישראל

”מי שרוצה לעלות לישראל צריך לחתום על כמה טפסים. האישורים והניירות מעידים על כך שאתם עושים זאת מרצונכם החופשי“. אלו היו דבריו של שליח הקונסוליה הישראלית שהגיע כדי להציע לנו לעלות ארצה. כך התחיל תהליך העלייה לארץ. ”מה זה ישראל, היכן זה?“ הייתה זאת שאלה מוזרה ליהודי, אבל באמת לא ידעתי דבר על המקום הזה ולא שמעתי עליו עד כה. הקונסול לא התרגש למשמע השאלה, הערה שלי, ובחביבות פנה אלי: ”אתה אוהב תפוזים?“ נענעתי בראשי לחיוב.

”אז תוכל לאכול שם תפוזים באופן חופשי כמה שתרצה“.

זהו, כך התוועדתי למקום שנקרא ישראל.

”טוב“ אמרתי, ”אבל בכל זאת אני רוצה לדעת איפה זה?“

מיד נפרשה מפת העולם. היא הייתה מאוד גדולה ולא יכולנו למצוא בה את המדינה הקטנה. ”הנה כאן“ הצביע האיש על מקום בקצה הים התיכון, ”הנה

כאן ירושלים, אתה רואה זאת עיר הבירה של הארץ.

האות J כתובה כאן זה ישראל. אין מקום לכתוב במפה את מלוא שמה, לכן

כתבו את האות הראשונה של ירושלים“. הוסיף הנציג והסביר לי.

היססתי, התלבטתי אבל היה לי ברור בסופו של דבר שאעלה יחד עם

כולם. כל השאר חתמו ועזבו, מלבד בודדים שנשארו. לדוגמא האחות של

גרשון שהתחתנה ונשארה, וגם קרישה הירשפלד גם היא התחתנה ונשארה

בפולין ואולי עוד מעטים. רציתי להצטרף ולהיות חלק מהכלל ובכל זאת ...

”אימא, אבא“, התייעצתי, מה אתם אומרים על כך שאסע לישראל? כולם

נוסעים ...”

”כדאי שתיסע, זאת ארץ היהודים, יהיה לך טוב יותר שם. כאן אתה רואה

יש אנטישמיות לא אוהבים אתכם ... אל תדאג נהיה בקשר, נכתוב מכתבים“

(אז לא היו אפילו טלפונים כמו שצריך). אני מאחלת לך ומקווה שחייך שם

יהיו טובים יותר... שם כולם יהודים לא תהיה יוצא דופן“.

כך מעודד מדבריה של אימא שגם אבא חיזק אותם חתמתי ואישרתי

את עלייתי. הייתי בן חמש עשרה וחצי כמעט שש עשרה. לא הייתי

קשור באופן מיוחד לפולין, לא הייתה לי איזו מחויבות ואהבת מולדת.

אימא הרעיפה עלי נשיקות, אבא אימץ אותי אליו. בלי להוסיף רגשנות

ודרמטיות לפרידה שהייתה לי לא קלה, פניתי והלכתי מקווה עוד לראותם

ביום מן הימים במולדתי החדשה.

התחילו ההכנות לעלייה. בית הילדים עמד להתרוקן מיושביו היהודים. לאט עיכלנו את העובדה שנעזוב בקרוב את המקום. צריך היה להתרגל לרעיון. לא ביום אחד מסיימים את ההכנות ועוזבים מקום שהיה לנו בית במשך שנים. הגעתי כילד ואני עוזב כנער. רוב נערוטי עברה עלי שם. עתה עלי ועל האחרים להינתק ממחוזות חיי שהכילו חוויות, חלומות, אהבות ואהובות. למשל היה צורך להעביר את ספרי העברית והיידיש, שלא יהיה צורך בהם במקום, לאחר עזיבתנו, למקום אחר. בעבודה שארכה זמן רב מיינו ספר ספר בקפדנות וסידרנו אותם כך שלא יפגעו, בכוונה להעביר אותם למקום בטוח. סידרנו את החדרים והתחלנו במלאכת האריזה של חפצנו. לא קל לארוז את כל חיינו להעבירם לעולם חדש הרחק מכאן. היו ברשותי האופניים גם אותם לקחתי עמי וגם את אוסף הבולים שאבא דחף לידי כאשר נפרדנו. "יש שם בולים עתיקים מראשית המאה ואפילו לפני כן, תשמור עליהם" (בהמשך נגנב האוסף מהארון שלי בבסיס הצבאי). המבוגרים שביננו חתמו על ויתור על אזרחות פולנית. לנו הצעירים ואני ביניהם הותירו בידינו את האזרחות, כך שיכולתי להעבירה גם לבני ולסדר להם דרכונים פולנים.

יוצאים לדרך

חדר האוכל היה מואר ורועש הרבה יותר מהרעש הרגיל היומיומי. ההתרגשות הייתה בלתי נתפסת והמתח הורגש באוויר, אי אפשר היה להתעלם ממנו. השולחנות היו עמוסים בכל טוב, כמות אוכל רבה ומגוונת גם היא הייתה שונה מהרגיל. המבוגרים בינינו זכו לכוסיות יין, שצבעו כעין הענבר, הצעירים הסתפקו בכוסות שתייה קלה. הסעודה האחרונה, סעודת הפרידה שלנו מבית הילדים.

המנהל בבת צחוק מנסה להתאים לפניו ארשת מרגיעה עובר פה מלטף, שם לוחש דבר מה בהומור כדי להפיג מעט את המתח. שיחות נרגשות אחרונות בין העוזבים לנשארים (הילדים הפולנים). עוד חיבוק ועוד נשיקה והרבה דמעות בגרון ובעיניים. נדמה שלא נשארו עיניים יבשות בין ההמונים שגדשו את האולם. ילדה פולניה שואלת את חברתה היהודייה: "שרה מדוע את חייבת לנסוע?" ושרה מביטה בה מבעד מסך של דמעות מושכת בכתפיה ובקושי מצליחה לענות "אני באמת לא יודעת - קריסטינה".

יהודים, פולנים, המוצא לא חשוב כולם חיו ביחד כמה וכמה שנים. נוצרו קשרים חבריים, כמעט קשרי משפחה. יש ילדים שבית הילדים על יושביו היו משפחתם היחידה, וכעת הפרידה קשה ביותר. עמדנו כולנו, כל הקבוצה עם מטלטלנו ומזוודותינו בידינו. לאחר עשר שנים שבית הילדים היה לי בית חם ומגונן הגיע רגע הפרידה הסופי. העפנו מבט אחרון, עם חשש בלב מפני החדש והבלתי צפוי העומד בפנינו. לקחנו את חפצינו ויצאנו לדרך, אל ארץ התפוזים.

במשך זמן ההכנות ניסינו אלה ואני להתרגל למחשבה שאנו נאלצים להיפרד ובעוד זמן קצר נהיה במרחק רב זה מזו. אלה הבלונדינית היפה ששערה הארוך נפל פזור על גבה, בעלת העיניים הכחולות הייתה חברתי הראשונה בבית. היה משהו תמים בראשיתי וראשוני באהבה זו שלא היה לה סיכוי להימשך. הבטחנו זה לזו שנשמור על קשר ונשוב ונתאחד שנית ברגע שרק נוכל, אך במעמקי לבי לא הייתי כלל בטוח שאמנם כך יהיה. לאחר שהגעתי לישראל היינו מאוד רחוקים. אני לא חשבתי לחזור לפולין ואלה, שלא הייתה יהודייה לא יכולה לקבל אשרת יציאה מפולין הקומוניסטית. זרם של מכתבים זרם מהארץ לפולין וחזרה. הבענו את געגועינו והנייר ספג הכול כולל את דמעותיה. בשלב מסוים ניתקתי את קשר המכתבים.

היה עלינו לשכוח איש את רעותה, לא היה לזה כל טעם ותוחלת.

לא רציתי להשלוח אותה. מוטב היה שתשכח אותי ותמשיך לחיות את חייה חופשיה מקשר אתי. אבל אז כשנפרדנו חיבקתי את אלה והבטחתי לה שלעולם לא אשכח אותה ונמשיך להיות בקשר. דמעות עמדו בעיניה.

היא נראתה בעיני יפה מתמיד. אלה עברה לוורשה והפכה להיות ספרנית. פגישתי אתה הייתה בשלב מאוחר יותר של חיי.

אלה, 1957

הגיע הרגע לעלות למשאיות. עוד חיבוק עוד נשיקה, נפנוף ידיים, שבועות להמשיך את הקשר באמצעות כתיבת מכתבים (לא תמיד זה עמד במבחן המציאות) והמשאיות יצאו לדרכן אל תחנת הרכבת.

עלינו לרכבת בקרקוב ומשם לוורשה. הרכבת זזה ואנו כבר בדרך. השיחות נסבו בעיקר על אירועי הפרידה שחווינו בימים האחרונים. רבים מאתנו נזכרו בדברים שאמרו להם חברים ברגעי הפרידה ומעט לפניהם.

אחרים ספרו על מילים ומשפטים שנאמרו על ידי המורים, המטפלים ובכלל המבוגרים שהיו בסביבתנו. לאט השיחות נרגעו, השתקנו ועינינו נעצמו.

פתאום הרגשנו את העייפות שנפלה עלינו לאחר שההתרגשות שככה. מוורשה המשכנו לפראג ומשם לאוסטריה ואנו כבר באיטליה. הרכבת חלפה

על פני מקומות ונופים, אך אנו היינו עסוקים בעניינינו בינינו לבין עצמנו. בהגיענו לגנואה קיבלו את פנינו נציגי הסוכנות היהודית ששיכנו אותנו במעין בית עולים, משם שלחו מדי פעם קבוצות של עולים. באותה תקופה הייתה עלייה גדולה מפולין. מאז הכיבוש הסובייטי את פולין והשלטת שלטון קומוניסטי, לא הייתה תנועה של יציאה משם, גם לא למטרות טיול ותיור. ב-1956 עלה ולאדיסלאב גומולקה לראשות השלטון הקומוניסטי בפולין והוא אפשר את יציאתם של יהודים מפולין.

בעלייה שנודעה בשם "עליית גומולקה" עלו לארץ כ-35,000 יהודים. "עליכם להיות מוכנים מחר אתם מפליגים" קיבלנו את ההודעה על יציאתנו מאיטליה.

האנייה "תיאודור הרצל" שנקראה על שמו של חוזה המדינה, לא הייתה איזו ספינת תענוגות גדולה ויציבה. לאחר שעלינו והתמקמנו הרימה עוגן ושטה לצרפת בדרכה לנמל מרסי. הימים ימי מבצע סיני בארץ ומשלוח של טנקים נבלע בתוכה ...

באותה תקופה יחסינו עם הצרפתים היו הדוקים, היה שיתוף פעולה איתם ועם הבריטים והם סיפקו לנו נשק. האנייה שוב יצאה לדרך והפעם שמנו פעמינו לארץ ישראל לכיוון נמל חיפה.

ה"תיאודור הרצל" התנדנדה כקליפת אגוז וכגיגית. חרטומה מימין עלה מעלה מעלה וקצה השמאלי ירד מטה לכיוון המים, ולאחר מכן ירד החרטום וכמעט פגש במים בצד הימני והצד השמאלי עלה מעלה, ושוב ירד וחוזר חלילה. ואנחנו יחד עמה עולים ויורדים.

בטננו התהפכה וכל אברינו עלו וירדו. קברניטי האנייה ניסו לייצב אותה במאבקה בגלים. מאוחר יותר כשלמדתי בשיעורי תנ"כ על יונה הנביא נזכרתי בהפלגה שלנו. חששנו שיעוד מעט ונמצא עצמנו על הגלים

יתכן ונגיע לחיפה כשאנו נישאים עליהם, כמילות שיר הילדים שלמדנו מאוחר יותר: "אנייה ככנף כשל יונה ... היא מתנדנדת עולה יורדת על הגלים...".

"אלכס, אינך מקיא?" התפלאו החבריה. לא היה כמעט אחד מהם שלא הקיא את נשמתו. פנינו היו לבנים וירוקים חליפות. נשימתנו כמעט פרוחה. "אני מרגיש רע, העובדה שאיני מקיא אינה אומרת שאני מרגיש טוב". התבוננתי בחברי שנראו חולים מאוד.

נשבעתי שלעולם לא אעלה יותר על אנייה במשך כל ימי חיי. כעבור כמה ימים התאוששנו קמעה ואולי התחיל גופנו להתרגל לטלטלות.

17

ילדי קרקוב

כל אחד מאתנו, מאותה קבוצה מבית הילדים שיצאה מקרקוב, ניסה להתקדם ולחיות. לא היו לנו קרובי משפחה בארץ שיכלו לכוון ולהדריך. תמיד הלכנו בדרכים ישרות וקשות. כך חינכו אותנו בבית הילדים. כל אחד מאתנו בנה את החיים בצורה סבירה. הפכנו לאנשים מן הישוב. לא הייתה לנו משפחה שאֵתה יכולנו להיפגש בחגים, או לבקש עזרה בעת הצורך. לכל אחד מאתנו יש את משפחתו החדשה שאותה הקים בארץ. הקשר בינינו חשוב, ילדי קרקוב הם המשפחה המורחבת שיש לכל אחד מאתנו. יש לנו אחד את השני. הקשר בינינו חשוב ואמיץ ולא ינותק. לא חיפשנו לספר את עברנו, בארץ לא שאלו יותר מדי, אבל גם אנחנו לא רצינו לספר. אנשים אוהבים להשמיע את הצלחותיהם ולא כישלונות

או דברים לא נעימים שעברו. אני לא יודע באמת עד כמה זה חשוב לי להנציח את השואה וססיפורי לא ילך לאיבוד. אני חושב שמי שלא עבר את האירועים הטראומטיים לא יוכל להבין. קשה להעביר הלאה את ערכה של מדינת ישראל. ילידי הארץ לא יבינו זאת. מי שלא נולד כאן יכול להבין את פירושה של המילה בית. יש עוד אנטישמיות ואפליה כנגד יהודים בכל מקום, אפילו בארה"ב.

אם אי אפשר להירשם למועדון למשל בפילדלפיה כי לא מקבלים יהודים אז זה לא המקום שלנו. מי שעבר את הפגיעה והאנטישמיות נגדו יכול להבין ויודע למה אנחנו פה.

יהודי תמיד נבדל כי אצלנו הלאום והדת חד הם. למשל צרפתי יכול להיות נוצרי או מוסלמי והוא עדין צרפתי. יהודי לא יוכל להיות אף פעם קתולי לכן תמיד יהיה יהודי החי בצרפת אבל לא צרפתי. אני חושב שבכל חברה לא אוהבים זרים. היהודים היו תמיד מיעוט שונה. ביקרתי בפולין במקומות שלא היו שם בכלל יהודים והם גם לא ראו יהודי בימי חייהם, אבל ידעו שיהודי זה כינוי שלילי ופסול. מיד מזהים אותך בפולין כיהודי. בעת שביקרתי וטיילתי בפולין פגשתי בעת נסיעה בחשמלית באישה והתחלנו לשוחח.

"תשמע אתה מדבר פולנית, אבל יש בך משהו משונה ... אני לא יודעת מה אתה בא מקרקוב?"

"כן", עניתי "אבל עכשיו הגעתי מישראל".

"עכשיו אני מבינה" ובכך תמה השיחה.

לא הייתה מסוגלת להסביר את השוני שמצאה בי.

כישראלי הרגשתי ביטחון ולא נפגעת. אבל זה טוב הבהיר לי שאני שונה. האישה לא ידעה להסביר על אף שיתכן שאולי שנים רבות כבר לא ראתה

יהודי ואולי אפילו מעולם לא פגשה מישהו כזה.
ניסיתי גם להעביר לבניי את התחושות שזה המקום שלנו ואין לנו מקום
אחר. קשה להסביר לאנשים תחושות ולא דברים מוחשיים.
לא הרביתי לדבר על המשפחה שגידלה אותי ולא על בית הילדים.
קשה לי, וגם לשומעים לא תמיד נוח.

כנס ילדי קרקוב "ביד ושם"

בשנת 2007 התקיים כנס של ילדי קרקוב "ביד ושם בירושלים. ישבנו שם
כולנו על משפחותינו, עדה הייתה עמי וכל אחד סיפר את סיפורו.
אנחנו מכירים את הסיפורים, אבל היה מרגש להאזין שוב.
דמעות חנקו את גרוני עת ספרתי את סיפורי.

18

חסידי אומות העולם / פגישה מחודשת עם אימא / חזרה לפולין

משפחת פריבק הייתה בשבילי המשפחה. הקשר בינינו לא נותק. בשנים שעברו היה בעיקר קשר של מכתבים. מעולם לא שכחתי אותם, שאפתי לכך שיקבלו את ההכרה של "חסידי אומות העולם" מ"יד ושם" ולשם כך פעלתי ודחפתי.

"האם יש לכם חומר על משפחת קלבר?" שאלתי ב"יד ושם" כאשר ביקרתי במקום. נושא ההזדהות עם היהודים לא היה אצלי ... הייתה לי כעין התכחות תת הכרתית לנושא. מישהו הביא אותי למוזיאון אז ניגשתי

ובררתי.

מסרתי את שמי. לאחר עיון במעין מיקרופילם גילו שמישהו חיפש אותי כבר בשנות החמישים. הוא כתב את שמי ואת שם משפחתי בניירת, בתעודות. ניסיתי לאתר אותו. היה זה כעשר, חמש עשרה שנים לאחר שמילא את הטפסים.

"הלו, אולי אתה מכיר את...". התקשרתי לאדם בחדרה עם שם משפחה כמו של אותו אחד שחיפשתי.

שם משפחתו לא היה נפוץ וחשבתי שיהיה לי סיכוי לאתרו. "הוא מוכר לי. היה קרוב שלי. אין לי כל ידיעה עליו", שמעתי את הקול מהעבר השני של הקו. לפי כתובתו של המחפש את משפחתי, הוא התגורר בנתניה בשכונה שכבר לא הייתה קיימת.

הידיעה היחידה שקיבלתי הייתה שהנ"ל הלך לעולמו.

עד היום חידה היא בעיני מי הוא ומדוע חיפש את משפחתי.

אז התוועדתי לנושא של "חסידי אומות העולם".

היה ברור לי שעלי לעשות משהו בנידון. היה זה בשנות השבעים.

אמנם עדיף מאוחר מאשר בכלל לא, אבל היה עלי לעשות זאת אף קודם לכן. בפולין המשטר היה עדיין קומוניסטי. לא היה לי ספק שמשפחת פריבק חייבת לקבל את התואר הזה מדי מדינת ישראל. התחלתי בהתכתבויות לארה"ב ולקנדה כדי לקבל עדויות.

"נקראנו אל הקונסוליה הישראלית וקיבלנו מדליה" כתבה לי אמי מפולין במכתב. "במעמד מאוד מרגש הודו לנו על עזרתנו ליהודים בזמן המלחמה". אכן מאמצי נשאו פרי. לא יכולתי לנסוע לבקרום באותה תקופה, איש לא הגיע סתם כך לביקור בארץ שמשטרה היה דיקטטורי ותחת חסות ברית המועצות.

פגישה מחודשת

הייתי שוב חבוק בזרועותיה.

בעיניה היו דמעות גם בעיני נכדתה (אחיינתי, בת אחי) שהגיעה אֶתה.

איני יכול להכחיש, גם אני הרגשתי מחנק בגרון.

הפגישה בשדה התעופה בנתב"ג הייתה מרגשת.

אימא מלווה בנכדתה הגיעו לביקור בארץ, הדבר התאפשר לאחר נפילתו של המשטר הקומוניסטי בפולין.

טיילנו בכל הארץ. בגליל ובכינרת כמובן, במקומות הקדושים לנצרות, בירדן וירושלים. הגענו לכנסיית הקבר ולמקומות נוספים. טיילנו בחיפה עירי, מהכרמל צפינו במראה המרהיב של נמל חיפה. בדרום התרחצנו בים המלח, עלינו למצדה וכל היתר.

השתדלתי ככל יכולתי להנעים לאימא את שהותה בארץ, לארח אותה בצורה הראויה לה. היה זה רק כזית מהתמורה שהיא ובני משפחתה היו ראויים על הצלת חיי וגידולי המסור בביתם. פיניתי זמן כדי להיות עם שתי האורחות.

הגיע הרגע להיפרד.

לא היה ברור לנו אם נשוב לראות זה את זה, אך השתדלנו לפחות להעמיד פנים שאכן זה עוד יקרה, ולכן נפרדנו כשהמסר שעוד נשוב וניפגש מתקיים בינינו.

לא הייתה זאת פרידה דרמטית, כי אם ניפגש בעוד זמן אין מה להיפרד באופן דרמטי. עוד חיבוק עוד נפנוף לשלום והשתיים נבלעו בתוך הטרמינל המיועד רק לנוסעים.

יותר לא ראיתי אותה. קיבלתי הודעה על פטירתה.

(המכתב נכתב בפולנית ותורגם על ידי אלכס)

8.2.1980

לשק האהוב!

לפני מספר ימים קיבלתי את המכתב שלך ששלחת אלסויה (אחותי) ומלך ליבנו אינו מוֹפֵיִם לך על ליבך האזילי והטוב. אתה בענין היקר ביותר. אתה מוֹפֵיִם לנו ממצבה הבריאותי של אלסויה המסכנה (יש תיאור ארוך ומפורט על המצב שבו היא נמצאת - מחלת סרטן סופנית). לשק אתה כותב לנו על כך שקיים ארגון שאוסף ומחפש מצילי יהודים במזמן האחרונה וזה פורסם גם אצלנו בסיטון. בלל מחלתה הקשה של אלסויה לא טיפלנו בזה. אתה כותב לנו שצריך לציין מי אויבה החביאו את היהודים במזמן האחרונה. אנחנו גרנו עם אחותי והמשפחה שלה ושלנו. אני גם אכתוב היום מכתב לברוניה בנק שהתחבאה אצלנו בשליית הגז עם אחרים. אלצה שמותיהם: נורברט שאלט - חי כיום באמריקה הוא שלח לנו מפי פעם חבילות אסתר וברוניה, בן חיות בקנדה. נהגו מפי פעם לכתוב לנו ומשפחת ריסברג שהיו שלווה אישים.

אסתר שטרן ועוד שני בחורים. הם הגישו בלידה של כפור, מהיטר פזוים וקפואים. נתנו להם בגדים, חבשנו את הפצעים וגייסו לאון הליב אונתם לרפת אחרי הפרות במקום היה קש והם שכבו בתוכו. הם היו כמעט ערומים ורעבים והבאנו להם אוכל ובגדים. באותם זמנים הייתי חייבת לנסות ללבוש לסחור במזון בשבילי האחיינה והאחות הייתה מטפלת בליבנים שלה ושלנו.

נורברט ואחותו צויה הגישו מלבוש והסתתרו אצלנו. הנאצים רצחו את הוריהם וירו ביהודי המקום והם ברחו והגישו אלינו.

צויה הגישה לפני אחיה והספיקה למסור לו את כתובתנו והוא הגיש אחריה.

לשק, הרבה ברכות מלך ליבנו ולמשפחתך מחבקים חזק.

אילנה אובא

טיול שורשים

“אלכס”, פנה אלי חבר מהעבודה ברפא“ל, “בוא תצטרף אלי לטיול בפולין”. אוגוסט 1997. השלטון הקומוניסטי כבר התמוטט ומזה כמה שנים היה שם משטר דמוקרטי.

“עזוב, אין לי חשק לחזור לשם, אין לי מה לחפש שם” הבעתי את חוסר רצוני לשוב ולפגוש את עברי. לא הייתי מוכן לזה נפשית.

למה לערער את הנפש. אני כאן בארץ בשגרת החיים. מה לי לחזור ולהיזכר? “אלכס, אתה לא רוצה לראות שוב את המקומות ההם?” לחץ עלי אורי גורן. “וחוץ מזה אתה יכול להיות לי לעזר.

אני רוצה לצאת למסע שורשים ואיני יודע פולנית”. הוא המשיך וביקש. נעתרתי לו לבסוף. אולי בסתר לבי ואי שם במוחי כן רציתי לשוב לשם? פגישה מרגשת הייתה ביני לבין יארק פריבק.

כן הוא הנכד של הורי שכבר היה בחור גדול ומנהל מכרה. התקיימה בינינו חליפת מכתבים במשך השנים. הוא ומשפחתו דאגו לכל צרכי. הכול היה באווירה טובה ולבבית. הכול היה מלווה בחיוכים, חשתי את החום והאהבה אלי מצדו וממשפחתו.

“תשמע, אתה רוצה לנסוע לטייל בפולניה קח את האוטו שלי וסע”.

נידב לי ברצון את הפורד סקורפיון שלו.

“ואיך אתה תסתדר בינתיים?”

“אני אסע ברכב של הילד”.

כך נסעתי עם חברי לכפרים של משפחתו בגבול בין פולין לבלרוס. לנגד עינינו ראינו איזו בקתת עץ מטה לנפול עם גג מקש, העשב צמח כבר עד לגג. הכול נראה שומם ונטוש. זה היה בית משפחתו של חברי. נסענו זמן רב, שאלנו, ובדי עמל איתרנו את הכפר. מצאנו את זקני

הכפר שסיפרו על המשפחה. חברי הרבה לצלם ולהסתובב מסביב לבית. הסתובבנו זמן רב בביאליסטוק. חקרנו את כל זקני הסביבה ואנשים שחיו בזמן המלחמה. אמו של חברי נולדה שם. מאז הוחלפו שמות הרחובות. בתקופה הקומוניסטית התאימו שמות חדשים לרחובות לפי הפעילים ואנשי השם של המשטר הזה. לא הרפינו, שאלנו ו... הגענו. איתרנו את הרחוב והבית. לראות במו עיניך את מוצאך ושורשיך מסתבר שאין אדם הנשאר אדיש לכך. חברי עמד כמה דקות נדהם, זרמים תת קרקעיים עברו בגופו לפי מראהו ותגובתו. הוא לא הרפה וחיפש בדבקות את החלון ממנו הייתה אמו יושבת ומביטה החוצה.

הגענו לקרקוב. ארמון ואוול לנגד עיני משם הולכים אל הגשר ועד בית הילדים. כן אני בטוח שזה המקום, אבל אנחנו צועדים ובית הילדים איננו. "אלכס, אולי שינו את הדרך?"

מנסה חברי "אולי נשאל?"

אכן ראיתי שהמקום אינו מוכר לי כבר. מה קרה? הרי הייתי הולך בדרך הזאת אין ספור פעמים. בטוח שלא שכחתי. ועכשיו אני לא מוצא את בית הילדים. "יתכן שזה גשר חדש" ניסיתי לשער, לבסוף הגענו. הבית עמד על מקומו. בית רגיל בן ארבע קומות. הבית שאני זוכר היה גדול מאוד. ממש ענק. זה לא הבית הזה. אבל לפי מראהו כן זה היה הבית לא הרסו אותו, הוא נשאר. אז מה קרה? האם הבית פשוט הצטמק במשך הזמן? או שאני גדלתי? מבט של אדם מבוגר שונה ממבטו של ילד.

והיכן מגרש המשחקים? היכן הגינה והחצר? ואת הנהר כבר לא רואים מכאן. לא זה לא מה שהשארתי כאן מאחורי. אין מגרשים ואין חצר וגינות ואין נהר, כי הכול בנוי ואין רואים אותו, ומימינו אינם נשקפים עוד דרך החלונות. "אלכס, בוא נכנס נראה את הבית מבפנים, הראה לי את הדרך", דחק בי

אורי. "לא עזוב אני לא נכנס" נדתי בראשי, לא רציתי לראות יותר.

"אם אתה כבר כאן לא תיכנס?"

"לא, זה לא מעניין אותי ואין לי חשק, בוא נזוז" קולי היה פסקני הייתי בטוח

שאיני רוצה עוד לשהות במקום. הספיק לי.

"בוא ניסע לאושוויץ", ביקש החבר.

"קח את האוטו וסע בלעדי".

"אלכס, מה קורה לך?" התפלא

"אתה יליד הארץ, בשבילך זה מקום שעליך לראות. אני לא רוצה". יותר לא

רציתי להסביר.

נסענו מחוץ לעיר. היה כביש ועליו שלט עם חץ המורה לאושוויץ שלושים

קילומטר משם.

"אני אחכה לך כאן, סע" הוריתי לו. השעה הייתה תשע בבוקר. השעות

נקפו והוא טרם חזר. שעות רבות חיכיתי. היה לי קשה. רציתי כבר

להסתלק מהמקום. השעה חמש אחר הצהריים. הרכב שלי נראה באופק.

הבחור חזר מלא רשמים וחוויות. "פגשתי שם קבוצות שונות. היה קשה,

אבל מעניין ומרתק. צריך להיות שם כדי להבין", נשמע כמו מתנצל על

שהיה עלי לחכות לו שעות כה רבות ויחד עם זאת נלהב לספר לי את

קורותיו. גם אם תבלה שם עוד כמה ימים לא תבין חשבתי ביני לבין עצמי.

"אני לא צריך להבין ואותי זה לא מעניין, אבל אני שמח בשבילך שהיית",

חייכתי אליו.

לאחר טיול בעיר נסענו לזקפונה. ביקרתי גם אצל צעיר ילדי משפחת

פריבק שנולד לאחר שנלקחתי ממנה. כנראה שאימא הייתה זקוקה

לפיצוי לאחר שכבר לא הייתי חלק מהמשפחה והיא ילדה ילד נוסף.

המשכנו וטיילנו בפולין כעשרה ימים. החזרתי את הרכב לבעליו.

נפרדנו בצורה נחמדה ומנומסת. אני לא איש המראה את רגשותיו. הכול מאופק. שומר על ארשת חיצונית האומרת "הכול בסדר".

אבל בלב פנימה היה מין רטט, הרבה יותר מנימה מעטה של התרגשות. אלה חוטים נסתרים הקושרים אותי אל אותו עבר.

"אתה יכול לאמץ את כתובתי בפולין" אמר אחי "כתובתי היא כתובתך", לחץ את ידי בחביבות ולבביות.

כך נפרדנו. מקווים להיפגש שוב.

בוורשה הייתה לי פגישה מחודשת עם אלה. איתרתי אותה דרך אחותה. היא הייתה נשואה לרוברט אותו הכירה בעת שהתגוררה לבדה בוורשה וחלתה. לא היה איש לידה לסעוד אותה מלבד שכן אחד שטיפל בה ואפילו קנה לה אוכל. בסופו של דבר הוביל הדבר לחתונה. היא לא השתנתה הרבה מאז נפרדנו ולמרות השנים שחלפו עדיין הייתה נאה וחיננית. אלה עבדה כספרנית ויש להם שלושה ילדים ונכדים. הגיעה עם רוברט לביקור בארץ עם קבוצת צליינים כעליה לרגל. היא קתולית אדוקה מאוד. הקבוצה טיילה בארץ. הם הגיעו גם לחיפה שם נפגשנו לסעודה במסעדה. לאחר השנים טוב היה להיפגש ולהיזכר בעבר, אבל שום דבר מעבר לזה לא חשתי.

מדי שנה אני שולח ברכת שנה טובה לכל קרובי ומכרי הפולנים. השנה לא שלחתי אני טרוד בהרחבת הבית ושיפוצו (אני כועס על עיריית חיפה שלא אישרה לי בניית מדרגות חיצוניות בין שני חלקי הדירות).

"הי מה שלומך? אולי בפעם הבאה שאתה מגיע לפולין ניסע שנינו לבקר בטרמבולה?", שאלתי בשיחת טלפון את רישרד אחי שהיגר לקליפורניה וכל קיץ הוא נוסע לפולין.

"אם אתה נוסע אז גם אני אגיע." הוספתי.

אחרי התרוצצויות רבות הצלחתי לקבל אישור כניסה.

"תשמע לשק, אף אחד שאנו מכירים כבר לא חי שם. זאת עיירה קטנה אין מה לראות בה. אין לך מה לנסוע לשם". כך סתם את הגולל על רצוני לחזור ולראות את המקום, להיזכר בילדותי, ולראות שנית את הבית של הורי, אם עדיין הוא שם, אבל לא ידעתי היכן הבית ואולי גם אחי אינו זוכר את מקומו. לא הייתי בטוח שאני רוצה לנסוע והוא עזר לי להחליט שאני "יורד" מהרעיון. הוא אמר "אין לך מה לנסוע לשם", אבל יתכן "שכן היה לי מה לנסוע לשם"? בכל אופן לעת עתה ויתרתי.

בטיול נוסף באזור היה עלי לעבור מפולין לאוקראינה. מרחק של שעה וחצי עד שעתיים מהגבול הפולני. התעורר בי רצון לנסוע. "אדוני, אם תרצה לעבור את הגבול לאוקראינה אתה יכול לעבור, אבל ודאי שלא תחזור עם האוטו. עליך להחנותו בחניון שמור. האוקראינים ידועים בכך שהם "אוספים" את המכוניות המגיעות מעבר לגבול אליהם. המכונית שלך גדולה, זה רכב אהוב עליהם". כך הזהירו אותי. "בטוח שלא תחזור עם הרכב, גם לא בטוח שתחזור בכלל".

הם הוסיפו והחמירו את המצב, כדי שלא אסכן את עצמי. כך נסתם הגולל פעם שנייה על ההזדמנות לבקר בעיר הולדתי. כנראה שגם הפעם שוכנעתי והדיבורים הללו הצליחו לחזק את החלק בי שהיו לו ספקות והתלבטויות. "האוטו לא שלי. לא אקח סיכון", בכך סיכמתי את העניין. אולי עוד בכל זאת אשוב לשם אי פעם?

19

סיום

הרהורים ומסקנות

לא קל להבין את הדברים שעברתי. הדברים אינם מרנינים ויפים. ילדי לא גילו עניין וגם לא הייתי רוצה לצאת איתם למסע אל אותו עולם ואותן ערים. "קח, תעשה לי טובה תכניס את זה למחשב" ביקשתי מבני.

התכוונתי לנתונים על משפחת אמי.

"אפשר אפילו לעשות עץ המשפחה", הוספתי.

"תשמע, תבוא תשב אתי כי זה לא מדבר אלי".

הרגשתי אי נוחות בקולו, כאילו הטלתי עליו דבר מה לא נוח והוא מוכן לעשות עמי חסד ולסיים זאת בהקדם כדי לצאת ידי חובתו, כאילו הייתה זו טבלה סתמית. אין טעם בכלל לספר ולעניין בפרטי חיי שאינם אומרים דבר לבניי.

הקשר עם הילדים שהיו בקרקוב לא נותק. כולנו היום מבוגרים, אבל קיים קשר של שתיקה בהסכמה ללא שנדברנו ביננו שלא לחטט בעבר. "איך היה המסע לפולין"? ישבנו כל החבורה עם אריק הולדר ותחקרנו אותו. "נפלא. מזג האוויר היה טוב, לא היה קר שם בתקופה זו של העונה". "נו ספר ביקרת בקרקוב"? כולם נעצו בו מבטיהם, היטו את אזנם מוכנים לשמוע את הסיפורים.

"כן, המקום השתנה מאוד מאז עזבנו אותו ... אתם יודעים אי אפשר כבר לראות את הנהר, בנו שם והנוף מוסתר". זאת ידענו כולנו. לא היה אחד מאתנו שלא ביקר במקום בזמן האחרון. כך המשיך אריק וסיפר לנו על המקום ועל חוויותיו. משועשעים, צוחקים סיימנו את המפגש. כל אחד סוחב את הצלקת; איש איש והצלב על גבו ואין אנו חולקים זאת עם האחרים. כל איש מסתיר את כאבו, טומן אותו היטב. אבל עצם המפגשים והקשר ממלאים אותנו ואנו שמחים במה שיש ובעצם הידיעה שיש לנו האחד את השני. גם ללא דיבורים אנו מבינים איש את רעהו. עדיף לא להעלות את הכאב, להשאיר אותו בפנים. מה שיש לכל אחד בלב "זה לא מעניין אחרים". מה לנו כי נשב כמו הזקנים והזקנות בקופת חולים ומספרים על מחלות ובתי חולים. שום אדם צעיר לא ירצה לשבת איתם, זה לא מעניין ואפילו מדכא. את מי מעניינים פצעייהם של אחרים? גם בן הדוד של אבי (שכבר נפטר) שספרתי עליו, לא סיפר על המשפחה.

רציתי, לעיתים עמד על קצה לשוני לשאול ולבקש שיספר לי עליהם. אך תמיד נרתעתי משהו עצר בי. לא היה לי האומץ לבקש. זמן מה לפני שנפטר הרהבתי עוז, "איך הייתה המשפחה שם, הרי לאבא היו גם אחים הדודים שלי, הכרת אותם...?" היסוס מה נשמע בקולי.

”ברל היה איך אומרים, היה שלאגר. בריון, היינו מתאבקים” כך סיפר על אביו. בכך סתם את השיחה ולא נידב לי אינפורמציה נוספת על משפחתנו. לא ביקשתי שימשיך. חשתי את אי הרצון שלו לספר עוד. רגשי חרטה תוקפים אותי על כך שלא לחצתי עליו בכל זאת לספר, שוויתרתי ונתתי לחוסר הרצון שלו לספר להשתלט. הרי הוא נולד בשנת 1913. בתקופת המלחמה היה כבר אדם מבוגר, בגיל אבא בערך. הוא גם לא מסר אף פעם עדות, הוא לא רצה לדבר על העבר. לא רצה לחוות שוב את הכאב.

אני לא הייתי רוצה להיות היום נער בן חמש עשרה או שש עשרה, לא רוצה לחזור לעבר. רוצה להיות בהווה כפי שאני. לשואלים אותי לשלומי אני עונה ”שכל יום יותר טוב”. אני יותר עצמאי, יותר שולט בחיים שלי. ילידי הארץ לא יודעים להעריך כמה טוב להם. את זה כבר אמרו חכמים לפני. מי שלא עבר את איימי המלחמה הזאת לא יכול להבין. כך גם בפוליטיקה. בכלל לדעתי ילידי הארץ פסולים להנהגה. אדם לא מבין את ערך הדבר שיש בידיו, עד שזה הולך לאיבוד, החיסרון גורם להבנת הדבר שאבד. למי שנולד בארץ ולא הרגיש מה זה לא להיות בארץ שלך ובביתך, אי אפשר להסביר. הם לא יכולים להבין.

אני חי היום את ההווה. לא רע לי ואפילו אני חושב שטוב לי. הקשר עם ילדי קרקוב חשוב לי מאוד. אנחנו מבינים אחד את השני ללא מילים. אין מה לחטט בנשכחות. בעבר לא התעניינתי במשפחתי ובהורי הביולוגיים, העדפתי להתרחק מזה. הייתי טרוד ועסוק בחיי היום יום שלי.

היום אני מוכן יותר לדעת. התעורר בי צורך.

אבל אין היום מי שיספר.

”אפשר לראות תעודות ומסמכים על הזוג פריבק שחיו בטרמבולה לפני

מלחמת העולם השנייה?"

היה זה באחת הפעמים עת הייתי בפולין, נגשתי לארכיון משרד הפנים ב-WARSZAWA.

"כן בבקשה" העובדת במקום הייתה מאוד מנומסת "חכה מעט ואמצא לך". כך קיבלתי פרטים על נישואי הורי. תעודת הנישואין הייתה בידי. נגעתי במשהו מהם נודע לי לראשונה מי היה הרב שהשיא אותם, מי היו העדים ופרטים נוספים. עיינתי בזה, הנה עדויות על הורי שלא הכרתי בכלל. כעין רמזים, כמה מילים, שעדין לא אומרים לי מי הייתה משפחתי, אבל בכל זאת ...

"אולי יש לכם גם את תעודת הלידה של אחי?"

כעבור זמן קצר גם זה היה בידי. ידעתי שהיה לי אח, כעת קיבלתי ממנו את "דרישת השלום" הראשונה. חשתי סקרנות ועניין. "תוציאי לי בבקשה רשימת שמות תחת השם קלבר".

"תראה אני לא יכולה לעשות לך את זה כי יש פה כל כך הרבה שמות.

תגיד לי שם ספציפי, אז אוכל להוציא לך אבל בצורה סתמית כמו שאתה שואל זה לא ניתן". הפקידה הייתה מאוד סבלנית ומנומסת. למרות נכונותה לעזור לי לא המשכתי לבקש עוד. רציתי לראות גם את תעודת הלידה של הורי, רמז נוסף מהם. אולי אוותר, חשבתי, אני לא רוצה להיות נודניק, אי אפשר לנצל בלי סוף את הסבלנות של הגברת כאן. עזבתי את הארכיון ורק לאחר זמן התחרטתי שלא ביקשתי בכל זאת את התעודה. שוב הייתי במצב של כמעט נוגע בהם, בעברי וברגע האחרון נרתע. מתרחק. טרנופול הייתה מעבר לגבול של פולין ובכל זאת היו להם את התעודות והמסמכים אפילו תעודות אורגינליות מלפני המאה ה-19. הם דאגו להעביר את הארכיונים. נגעתי נגיעה קלה במשפחתי.

בניי לא גילו עניין בעברי ובאירועים שעברתי. זה דרכו של עולם הצעירים עניינם העתיד, הזקנים מתרפקים וזוכרים את עברם. כדאי לא "לחפור" בעבר זה יכול להיות כואב, אז לא "חופרים".

"החזירים הפולנים האנטישמים" אמירות כאלה אינן מתיישבות אצלי ואיני שלם עימם. אני יכול להבין את אלה שסבלו מאנטישמיות פולנית וגם לי הציקו, מצד שני הרי פולנים הצילו את חיי. מעולם לא נותק הקשר עמם. אני אסיר תודה להם לעולם לא אשכח אותם. לי בניגוד לאחרים יש אזרחות פולנית שמעולם לא נשללה ממני. האחרים עלו בגילאים מבוגרים יותר ואין להם אותה כבר. אילו רציתי מאוד יכול הייתי לחיות בפולין. תיאורטית הייתי יכול להיות שם אזרח. אולי אף מבחינה כלכלית אוכל לחיות טוב יותר שם ... אבל אין לי מה לחפש בפולין. הארץ הזאת אינה מושכת את ליבי. חברי מהקבוצה יש ביניהם שנוסעים לשם מדי שנה שנתיים, אריה אילזצקי נוסע לשם לנופש. יחד עם זאת נדמה לי שאינו אוהב אותם. אני לא נוסע. פה זה הבית שלי למרות שאני עדין בקשר עם בני המשפחה וגם הדור השלישי עכשיו - הנכדים. אין לי מה לעודד את בני לנסוע לשם. אין להם מה לעשות שם. החבר'ה הצעירים שנוסעים לשם בשבילם זה פיקניק.

הם לא באמת מסוגלים להבין ...

"אני לא יכול להבין את היהודים" אמר אחד האלופים בצה"ל שדיבר באחת מתכניות הטלוויזיה לאחר ביקור באושוויץ. "שמה (באושוויץ) הם היו אלפים מול עשרים גרמנים. אם הם רק היו הולכים הם היו דורסים אותם והורגים את הנאצים במקום. אז נגיד שהגרמנים היו יורים בכמה מהם ..."

זה מוכיח שהוא לא מבין וגם לא האחרים שלא היו שם. מי שנולד בארץ וחווה אותנו כעם חזק ומנצח ותמיד בצד החזק, אף פעם לא יהיה מסוגל להבין את הצד החלש.

ולריה, אמי שהצילה אותי לא חשבה על הפילוסופיה של סארטר שעשתה מעשים הומניים המעידים על אהבת האדם, היא עשתה מה שחשבה לנכון לאור הערכים עליהם גדלה ולאור האישיות שאתה נולדה. או שיש לך או שאין לך, זה בטבע האדם. לא צריך לפתח תפיסות טבעיות כאלה לפילוסופיות גדולות. נולדים עם זה, כמו שנולדים עם כישרון לציור למשל. אני מכיר מישהו שגמר פקולטה לאומניות לציור. הוא חשב שהוא יודע לצייר. צייר הוא לא יהיה גם אם יש לו תואר. אדם שנולד צייר לא צריך ללכת לפקולטה לאומניות. אדם שנולד אדם אנושי זה חלק מהחינוך, חלק מהסביבה, חלק מהגן. לא יודע איך לקרוא לזה. לא לומדים את זה בשום פקולטה. יכול להיות שוולריה שגדלה במנזר חונכה להיות בן אדם. כדי להיות אנושי צריך להיוולד אנושי.